

קבוע לדיון ביום 29.5.2023

בעניין: 1. גלית הנביא אלנקווה ואח'

כולם ע"י ב"כ עו"ד הרב אורי רגב ו/או עו"ד יפעת סולל
מרח' האומן 22, ירושלים 9342114
טל. 077-5304131, פקס. 077-5304130
דואל: info@hiddush.org

העותרים

- נגד -

1. צבא ההגנה לישראל

2. שר הביטחון

שניהם ע"י פרקליטות המדינה (מחלקת בג"ץ)
רח' צלאח א-דין 31, ירושלים
טל. 02-6466590 פקס. 02-6467011

המשיבים

עיקרי טיעון מטעם העותרים

בהתאם לצו על תנאי שהוצא בעניין העתירה שבכותרת ביום 1.3.22, אנו מתכבדים להגיש את עיקרי הטיעון, לקראת הדיון שיתקיים ביום 29 במאי 2023. ויודגש, העותרים עומדים על כל טיעוניהם כפי שפורטו בעתירה המקורית. באשר הוגש תצהיר תשובה ביום 15.1.23 עליו לא ניתנה לעותרים הזדמנות להגיב, נתייחס בקצרה לתשובה כאמור, בעיקרי הטיעון להלן.

1. עתירה זו עוסקת בראש ובראשונה בשאלת הסמכות של הצבא להורות לחיילים ולחיילות להמנע מלאכול בעצמם, מתוך כליהם הפרטיים, מזון שאינו כשר בתקופת הפסח. ויודגש כבר כעת, אין העותרים חולקים על חובת הצבא – חובה בדין וחובה מוסרית – לספק לחיילים מזון כשר ואף אין חולק על כך, כי כל המזון המסופק לחיילי צה"ל יהא מזון כשר.

2. כל עניינה של עתירה זו, בסמכות להכנס לכליהם הפרטיים של חיילי וחיילות צה"ל, אשר אינם שומרים כשרות ומבקשים, בפרטיות חדרם, או בצנעה בשטחים פתוחים, לאכול גם מזון שלא עבר את מסננת בדיקת החמץ ותואם את תפיסת עולמם, אמונותיהם, אורחות חייהם והאוטונומיה הפרטית שלהם..
3. סוגייה זו נבחנת בעתירה, משני היבטים משפטיים יסודיים: שאלת הסמכות, קרי, האם קיימת סמכות חוקית לשלטונות הצבא לקבוע לפרט, גם אם הוא חייל או היא חיילת, מה לאכול; ושאלת הזכות החוקתית וההתניית להגבלתה.
4. לעניין הזכות החוקתית, נטען לשתי זכויות נפרדות: חופש דת ולענין זה, החופש מדת, המתבטאת בזכות להימנע מכפייה קיצונית, של איסור צריכה של מזון פרטי; והזכות לפרטיות, שמתבטאת בחדירה אל כליהם הפרטיים של חיילי וחיילות צה"ל לצורך "חיפוש חמץ".
5. יש להבחין בין שלוש רמות דיון: ברמה הראשונית, הדמוקרטית, זכותו של אדם, כל אדם, לצרוך מזון לפי אמונותיו וערכיו. מכאן, בין השאר, נובעת זכותם של חיילים דתיים לקבל מזון כשר וכך קובעת פקודת מאכל כשר. הדברים נכונים למזון כשר, למזון צמחוני או טבעוני והם חלים על כל מערכת בשלטון דמוקרטי. כך גם בצבאות אחרים, בהם משרתים חיילים יהודים דתיים, הזכאים ומקבלים מזון כשר. המישור השני, הוא המישור הלאומי, בו בהתאם להגדרתה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, נקבע כי בצבא העם, המזון היחיד שיוגש, הוא מזון כשר. המישור השלישי, הוא מישור הכפייה הדתית, שאינו עוסק באספקת המזון הציבורי, אלא בהעדפותיו האישיות ובצריכתו האישית של אדם בצנעת הפרט שלו.
6. **פקודת מאכל כשר לחיילים** מחייבת את צה"ל **לספק** מזון כשר לחיילים; אין בה, או בכל הוראה אחרת בדיון, סמכות להתערב **בצריכתו** של מזון על ידי חיילים, וממילא אין למשיבים סמכות להגביל את זכותם של חיילים המעוניינים לצרוך מזון לא כשר לעשות כן, כל עוד אין הדבר נעשה במתחמים שבהם מתבצעת הכנתו או הגשתו של מזון לחיילים ושיש בו לפגוע בשמירת הכשרות של חיילים אחרים; אף המשיבים מכירים בכך, והם שבו והדגישו כי בימות השנה האחרים אין רשויות הצבא מתערבות בהעדפתם הקולינרית, בין הן כשרות ובין אם לאו, ככל שהם מחזיקים בה וצורכים אותה מחוץ למקומות בהן מכינים ומגישים את המזון בבסיסי צה"ל.
7. מקריאת תצהיר התשובה עולה, כי כל כולה מבוססת על פרשנות מרחיבה וקיצונית, אותה ניסח הרב הצבאי הראשי ואומצה על ידי המשיבים ללא כל ביקורת ובחינה עצמאית, לפיה כל הכנסה של חמץ לשטחו של בסיס צה"ל מונעת הגשת מזון כשר לחיילים.
8. מדובר בעמדה שיש בה חריגה קיצונית מסמכות. סמכותו של הרב הצבאי הראשי, בדומה לסמכותה של הרבנות הראשית, מוגבלת לעיסוק בכשרות המזון, אין לו כל סמכות להתערב בכליהם האישיים ובצריכתם הפרטית של חיילי וחיילות צה"ל.

9. הנסיון לטעון כי כל הכנסת חמץ לשטח הבסיס יש בה משום פגיעה בכשרות המזון המוגש לחיילים, אינה עולה בקנה אחד עם הנורמות המקובלות בישראל ובעולם היהודי בכלל, משמעה כי רואים בבסיס הצבאי כאילו היה בית פרטי בשליטה מוחלטת של כל חייל שומר כשרות.

10. נטען, כי מדובר בהרחבה קיצונית, שאף אין לה יסוד הלכתי, לא אך זאת, אלא כי המשיבים עצמם מפנים אל דברי הלכה, אשר משמעותם הפוכה. יודגש עוד, כי גם המשיבים מצביעים על הקושי הרציונלי בעמדתם, באשר הם מצביעים על כך, שאותו חשש "זליגה" העומד בבסיס פסילת הגדרתם של "איזורי חמץ" בתוך בסיסי צה"ל, לפי עמדת הרב הצבאי הראשי, קיים הן אם צריכת החמץ נעשית בשטח ייעודי בתוך הבסיס והן אם צריכה כאמור נעשית מחוץ לבסיס.

11. עוד נטען כי המשיבים פסלו את החלופות שהעלו בלא מתן משקל ראוי לפגיעה בזכות החוקתית ואף שבתצהיר התשובה הם מביעים מספר פעמים הבנה וכבוד לזכויותיהם של החיילים שאינם שומרי כשרות, הרי בפועל הם מבטאים וממחישים שוב ושוב זלזול בחשיבותה.

12. ויודגש, בניגוד לדברי המשיבים לפיהם ההסדר הקיים חל מזה שנים רבות, הרי שיש להבחין בין נוסחן של פקודות לבין אופן ביצוען בפועל. הנוהג של "מסדרי חמץ" וחיטוט בכליהם הפרטיים של חיילים וחיילות, אינו היסטורי. הוא תוצאה של התערבות הולכת וגדלה של הרבנות הצבאית בחיי החיילים והרחבת סמכויותיו של הרב הצבאי הראשי והמשקל הניתן לדרישותיו למחוזות לא לו.

13. נוסף ונטען כי המשיבים עושים שימוש פסול במונחי "לכידות" ו"רעות" אותם הם מגדירים כעילות המצדיקות את שמירת הכשרות הדווקנית. הם מזהים לכידות עם אחידות וכפייה, מקום בו לכידות נובעת מכבוד הדדי והכרה באמונות השונות של בני אדם שונים ואינה יכולה להתקיים מקום בו אמונה אחת מבטלת את אמונותיו ודרכי חייו של האחר.

14. עוד נטען, כי המשיבים מנתחים באופן שגוי את הזכות לשוויון, באשר לשיטתם מקום בו לא ניתן ליצור תנאים המכבדים זכויות חוקתיות עבור כלל החיילים בכל מקומות השירות ובכל זמן, יש בכך כדי להצדיק הימנעות מכיבוד זכויות חוקתיות של כל החיילים, גם מקומות בהם הדבר אפשרי.

15. נטען, כי הפקודות נשוא הליך זה הן בגדר נוהג ולכל היותר בגדר דין שווה ערך נורמטיבי לתקנות, ובאשר כך, קבע כבוד בית המשפט חזור וקבוע, כי לא חל בעניינן סעיף שמירת הדינים ויש לבחנם בהתאם לפסקת ההגבלה שבסעיף 9 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, המחילה גם על דינים המושגים על כוחות הביטחון את החובה לנהוג במידתיות.

16. נוסף ונטען, כי המצב הנוכחי, אשר לשיטת המשיבים יש להנציחו, אינו עומד בדרישות מבחן המידתיות, לא באשר לקשר הרציונלי, לא באשר לאמצעי המינימלי ולא במבחן המידתיות המצומצם, שעניינו היקף הפגיעה אל מול הזכות הנפגעת, הכל כמפורט בקיצור להלן.

זכות חוקתית

17. הזכות לחופש מדת, המתבטאת בזכות לבחור מזון, שלא בהתאם לעמדה דתית, הינן זכויות יסוד ואין להקל בהן ראש.
18. חופש דת, ולעניין עתירה זו, החופש מדת, הן זכויות יסוד, המוגנות בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו והן חלות, גם על המשרתים בצה"ל. כתבו יפה המשיבים, כי מיגבלות יוטלו "תוך צמצום, ככל האפשר, של הפגיעה בזכויות הנובעת מהגיוס לצבא ומשירות במסגרתו כך שלא תהא מעבר לנדרש מאופיו ומהותו של השירות." אלא שקיים פער בלתי ניתן לגישור בין ההצהרה/הבטחה הנ"ל לבין עמדת המשיבים ומדיניותם בפועל, הפוסלת כל פתרון שמשמעו הגנה על הזכויות המוגנות.
19. בהתאם, כל מיגבלה על זכויות יסוד אלה, צריכה לעמוד בתנאיה של פסקת ההגבלה.

הסמכות החוקית - פקודת מאכל כשר

20. אין חולק כי לכל חייל צה"ל הזכות לקבל מזון כשר. חובה זו משמעה, כי חייב צה"ל לספק מזון כשר לכל חייליו הרוצים בכך. העותרים אינם חולקים על ההחלטה כי צה"ל יספק רק מזון כשר לחייליו. עם זאת, אין לקרוא לתוך חוק זה דרישות שאינן קיימות בו.
21. החקיקה הראשית המסדירה את נושא הכשרות בצה"ל הייתה מן הראשונות שחוקקו עם קום המדינה. סעי' 1 לפקודת מאכל כשר לחיילים (להלן: "פקודת מאכל כשר") קובע כי "לכל החיילים היהודים בצבא-הגנה לישראל יש להבטיח מאכל כשר". הפ"ע 7.0102, "כשרות המזון בצה"ל" (להלן: 'ההפ"ע') קובעת כי "מזון המיועד לאכילת אדם אשר מוגש או נמכר במחנות צה"ל ובמתקניו, יהיה כשר", וכי הרבצ"ר הנו הסמכות המקצועית לעניין כשרות המזון בצה"ל, ורשאי לאשר חריגות מן הפקודה ולפרסם הוראות משלימות לה. על פני הדברים, ההפ"ע מרחיבה מעבר לאמור בפקודת מאכל כשר, שכן היא אינה מסתפקת בכך שלכל חייל יהודי יסופק מזון כשר ככל שהוא חפץ בכך אלא קובעת שמזון שמספק צה"ל יהיה כשר בלבד.
22. החובה העקרונית להגיש מזון כשר לחיילים המבקשים זאת, כפי הוראתה בפקודת מאכל כשר, הורחבה בחוסר סמכות בהפ"ע לאיסור על שימוש בחמץ או הכנסת חמץ למחנות צה"ל. פ"מ 34.0201 ופ"מ 34.0205 מבהירות את כוונת הצבא לפרשנות מרחיבה של איסור זה, וקובעות כי האיסור האמור אינו מתייחס רק למזון המיועד להגשה לחיילי צה"ל, אלא הנו גורף וחל על כל חייל בצה"ל, ואף על עובדי צה"ל. לא זו בלבד שנאסרה הכנסה של חמץ, אלא אף נאסרה כליל קבלה של חבילות (למעט חבילות ייעודיות שאישרה הרבנות), ואחת היא מה תכולתן (לרבות כאלה שאין בהן כלל מזון), מחשש ערטילאי שיכילו חמץ.
23. הרחבה זו נעשתה בחוסר סמכות, תוך פגיעה בזכויות יסוד, אף מבלי להכיר בכך שמדובר בפגיעה בזכויות כאמור ומבלי לסייג את היקף הפגיעה.

24. גם אם החריגה מסמכות נעשתה לפני שנים רבות, כפי שטוענים המשיבים, הרי שהפרקטיקות ליישומה השתנו בשנים האחרונות וכפיית ההסדרים האמורים על הפרט באופן פוגעני, מרחיב וקיצוני, אינה מימית ימימה. מכל מקום, נוהג, עתיק יומין ככל שיהיה, נותר נוהג ונוהג אינו אין בו כדי להצדיק פגיעה בזכות יסוד. כפי שפירטנו בסעיפים 66-62 בעתירה, פקודות צה"ל השונות אינן בגדר "דין" ובהתאם אינן במידרג נורמטיבי, שרשאי לקבוע הוראות בניגוד לזכויות המעוגנות בחוק יסוד.

הרחבת סמכות הרבצ"ר

25. לטענת המשיבים, "הסיבה לאיסור החל בשבוע החג ובימים הסמוכים לחג בהם מתחילה ההכשרה לחג ביחס להכנסת מזון חמץ, נעוצה בכללים ההלכתיים הייחודיים והמחמירים הנוגעים לכשרות מזון בפסח, ולחובות המוטלות על שומרי מצוות בנוגע לביעור חמץ והימנעות מכל מגע עמו בתקופת החג." באשר זו הסיבה היחידה לקביעת המשיבים לפיה האיסור הגורף והפגיעה, המוכרת, בזכויות יסוד של חיילי צה"ל הינם מוצדקים, אין לנו אלא לענות על הטענות, אשר נראה כי נטענו בשל הטעיית ב"כ המשיבים, במכוון או שלא במכוון, כדלהלן. הגם שהטיעונים ההלכתיים אף הם בגדר "דין" כמשמעו בחוק הפרשנות, כדי להקל על כב' בית המשפט והצדדים נצרף את המקורות עליהם אנו מתבססים כנספח לעיקרי טיעון אלה.

רצ"ב.

נספח א'

26. אנו מודעים היטב לרתיעתו של כב' בית המשפט מלהכניס את ראשו לשאלות הלכה, אך חוששנו שאין מנוס מכך בנדוננו, וזאת משני טעמים: 1. כפי שהבהירו המשיבים משלב התגובה המקדמים ועד לתצהיר התגובה, החלטתם לדחות את דרישת העותרים מבוססת על עמדתו הנוקשה של הרב הצבאי הראשי, אותה הוא מעגן בקביעה הלכתית חסרת פשרות, ואותה הוא עוטר במארג איומים בלתי מוסווים בדבר ההשלכות ההרסניות שתהיינה לכל חריגה מן ההלכה כפי שהוא מציג אותה, ועליהם מוסיפים שאר המשיבים עוד כהנה וכהנה: הרבנות תיאלץ להסיר את הכשרות מכלל האוכל שמכינים בצבא וכל המזון הנצרך בתקופת הפסח יצטרך להיות קר, מוכן מראש באריזות סגורות, ומובא מחוץ לצבא; חיילים שומרי מצוות יצרכו ללון באוהלים כי לא יוכלו להמשיך לשהות בחדרי המגורים שלהם; בחדרי ומשטחי העבודה יהיה צורך להקים מחיצות קשיחות בגובה 80 ס"מ לפחות מסביבם כדי ששומרי הכשרות יוכלו להמשיך בעבודתם; המפקדים לא יוכלו לקיים פיקוח על אזורים במחנה הנתונים לאחריותם כיון שיתקיים חשש כי מצוי בהם חמץ; תפקודו המבצעי של צה"ל ייפגע בשל קריסת הרעות והלכידות הנדרשים להצלחתו וכו' וכו'.

27. עמדת העותרים אינה מבקשת מכב' בית המשפט להיכנס לפלפולי הלכה אלא לראות את בסיסה הפשוט והברור ביותר, ובמיוחד את התשתית ההלכתית אליה מפנים המשיבים עצמם, אשר הובאה באופן חלקי ומגמתי ואומרת את ההיפך ממה שטוענים לו המשיבים. עוד ישובו ויבקשו ב"כ העותרים מכב' בית המשפט, כפי שעשו בעת הדיון המוקדם בעתירה ב-28.2.22, להכיר בכך שההלכה היא אותה הלכה הנוהגת בשאר חלקי העולם היהודי שומר המצוות, וכי פוסקי ההלכה והרבנות הצבאית במסגרת צבאית גדולה וממוסדת אחרת, אשר בה מכבדים את גבולות ההלכה ומכירים היטב את דרישותיה, מנחים את החיילים שומרי המצוות באופן הפוך

לזה של הרבנות הצבאית בישראל, וזאת על בסיס ההלכה המפורשת והמוכרת ברחבי העולם היהודי. עוד יצויין ויוצג כי כך עושים אף הרבנים האורתודוקסים המתבקשים להשיב לסטודנטים שומרי מצוות וכשרות באוניברסיטאות, הפונים לקבל את הנחייתם באשר לדרך בה עליהם לנהוג בפסח בחדרי מגורים ופעילות משותפים עם סטודנטים אחרים, יהודים ושאינם יהודים, שאינם שומרי כשרות ומחזיקים ברשותם וצורכים חמץ.

תמצית טענות המשיבים בנושא ההלכתי והאסמכתאות עליהן הם מסתמכים

28. הדברים פורטו כבר בתגובה המקדמית של המשיבים בפברואר 22, והם חוזרים בתצהיר

התגובה שהוגש בינואר 23 ובדו"ח צוות הבדיקה השני שצורף אליו כנספח:

א. "היבטים ייחודיים הנוגעים להלכות הפסח הנובעים מהחומרה ההלכתית 'בל יראה ובל ימצא'. בהתאם לחומרה זו קיים איסור הלכתי על החזקת חמץ ברשותו של אדם בפסח, אפילו אם הוא אינו אוכל אותו.

ב. "ישנה הלכה מפורשת לפיה אין לשהות במחיצתו של חמץ במהלך החג מחשש שמא יבואו לאכול ממנו [שולחן ערוך, אורח חיים, ת"מ ב]. לפי הלכה זו, אם ישנו חמץ בחדר בו חייל שומר מצוות עובד, הוא מחויב להתקין מחיצה של ממש [בגובה של 80 ס"מ לפחות] בינו לבין החמץ, על מנת להמשיך לשהות בחדר. לאור האמור חיילים השומרים על מצוות החג, יתקשו לשהות באותם מרחבים עם חיילים הצורכים חמץ."

ג. "רואים את זיקתו של חייל לחדר מגוריו הצבאי כדומה לזיקתו של אדם לביתו ועל כן על חייל לבדוק חמץ במקום מגוריו ... חובה ההלכתית זו אינה חלה במקומות אחרים, דוגמת חדר אשפוז" [המשיבים מפנים לספר תורת המחנה ולספרו של הרב אליעזר מלמד, פניני הלכה לפסח וההפניות שם].

ד. "כשרות המזון בפסח, תלויה ביכולת להבטיח כי אין בסביבה בה מכינים או צורכים את המזון אף לא כמות מזערית של חמץ, ובכלל זה, כי אין חשש ל"זליגה" של חמץ לאותו המקום, למשל על-ידי אדם שצרך חמץ במקום אחר ונותרה ולו כמות מזערית של חמץ בבגדיו או בכליו."

ה. "בהתאם לעמדת הרבנות הצבאית, על דעת הרב הראשי לצה"ל, כל הסדר שיתיר הכנסת מזון חמץ לשטחי הבסיס (אף אם למתחמים מוגדרים), ימנע מתן כשרות למזון המוכן ומוגש בצבא, בשל העובדה שביחס לחמץ קיים "חשש זליגה" מהמקום בו הוא נצרך אל חדרי המגורים, המטבחים הצבאיים, המטבחונים, וכיו"ב. כתוצאה מחשש זה, לא תתאפשר הכנת או הגשת מזון חם במטבחים ובמטבחונים הצבאיים, שיקבל אישור כשרות מטעם הרבנות הצבאית, לכל אורך החג.."

מענה לקביעות המשיבים

29. לטענה א' ו-ב': מדובר בציטוט חלקי מדעת המיעוט של כב' השופט הנדל בענין הפורום החילוני, שהמשיבים מצטטים במקום אחר בתגובתם המקדמית והם אף מצוטטים בדו"ח ועדת הבדיקה השנייה. בחוות דעתו קובע השופט הנדל כי "לפי החומרה השנייה – 'בל יראה ובל ימצא'.. קיים איסור על החזקת חמץ ברשותו של אדם בפסח, אפילו אם הוא אינו אוכל אותו. חשוב להדגיש כי אין איסור על עצם ראיית חמץ בבית החולים השייך לאדם אחר, שכן חמץ כזה הוא בבעלות האדם האחר וברשותו, כשם שאין איסור לראות ברחוב חמץ השייך לאדם אחר..." הסיפא של דבריו, שרואה לנכון הנדל להדגיש, חסרה מן הטיעון של המשיבים עצמם ולא בכדי. לדברים יש חשיבות מירבית לנדוננו. יתר על כן, אף הדרך בה בחר כב' השופט הנדל לבטא את האבחנה בין חמצו של אדם לבין חמצו של הזולת אף היא חלקית כפי שנראה להלן. כמו כן ראוי כמובן להדגיש כי דבריו של כב' השופט הנדל באשר להשלכות הקשות של איסור על חיפושי המאבטחים ומניעת "זליגת" חמץ אל תוך בית החולים, המזכירים את עמדת המשיבים דכאן אף שבאופן פחות קיצוני, לא התקבלו ועמדתו באשר לצורך לדחות את העתירה נותרה דעת מיעוט: "חמץ שייאכל בכלי בית החולים – ואפילו בכמות מועטה מאוד ושלא בכוונה – עלול להוביל לשלילת הכשרות מהכלים, באופן שימנע משומרי כשרות לאכול בכלים אלה"

30. עמדנו על משמעותו ההלכתית של עקרון 'בל יראה ובל ימצא' בדברינו בעתירה ובדיון המוקדם, ולמרבה הצער הרבנות הצבאית אינה אומרת על האבחנה לה רומז כב' השופט הנדל ולו מלה אחת. משמעות עקרון יסוד זה מובהרת באופן הנוגע ישירות לענייננו במקור שהמשיבים מסתמכים עליו לענין הצורך בהתקנת מחיצה בגובה 80 ס"מ לפחות [הטענה מס' 2], וממחיש את הצורך להתבונן בו ולא להסתפק בעצם קביעתו של הרבצ"ר. שולחן ערוך, אורח חיים, סימן ת"מ סעיף ב', אליו מפנה התגובה, עוסק ב"דין חמצו של עכו"ם שהופקד אצל ישראל". ללא ספק חשוב המסגור של השאלה ההלכתית כפי שנעשה על ידי הרבנות הצבאית, היינו – את הדינים הרלבנטיים למקרה שבפנינו אנו שואבים מן המקורות ההלכתיים העוסקת ביחסי יהודים ונוכרים במציאות בה התגוררו והתפרנסו בסמיכות זל"ז, ואפילו באותו מקום מגורים, ומצאו עצמם מתמודדים עם השאלות ההלכתיות שהדבר מעורר. היינו – הפסיקה הקדומה שעסקה ביחסי יהודים-נוכרים חלה על היחסים דהיום בין יהודים שומרי מצוות למי שאינם שומרי מצוות, וכמובן גם ללא-יהודים.

31. בסעיף ב' אליו מפנים המשיבים נאמר, ביחס למקרה בו לא-יהודי [עכו"ם, 'נכרי'] מפקיד אצל יהודי [ישראל] "סטוק" של חמץ לשמור עליו, והתשובה מתייחסת גם לנסיבות שבהן הלא-יהודי נמצא תחת מרותם של יהודים [אפילו אם כבש תחת ידו כדון שהוא גר תושב ושרוי עמו בתצ"ר]: "צריך לעשות מחיצה גבוה יי טפחים כדי שלא ישכח ויאכלנו". אלא שהרבצ"ר והמשיבים נמנעו מלהביא בפני כב' בית המשפט את הסעיף הבא באותו סימן בשו"ע, סעיף ג', המצביע על נסיבות ההולמות את נדוננו הרבה יותר מאשר שאלת ערימת החמץ שהלא-יהודי בחר להפקיד בידי שכנו היהודי, היינו – מה קורה אם מדובר בשכן או השכיר הנכנס לביתו של היהודי וסנדוויץ' בידו, וזאת בימי הפסח? על כך עונה השו"ע ופוסק: "עכו"ם שנכנס לבית

ישראל וחמצו בידו אינו זקוק להוציאו, אע"פ שהישראל רואה חמץ של עכו"ם אין בכך כלום, אבל אסור להעלותו עמו על השולחן...". כפי שנראה מיד, פסיקה זו נובעת משאלת משמעות של איסור "בל יראה ובל ימצא", ובעוד שבנסיבות בהן מתבקש היהודי לשמור בחדרו סטוק של חמץ ששייך למישהו אחר, והוא עלול להתפתות לאכול ממנו או לשכוח שמדובר בחמץ, ואז עליו להתקין מחיצה שתפריד ביניהם, אין הדבר כך כאשר מדובר באחר הנכנס לביתו וסנדוויץ' בידו, שאז נאמר ש"אין בכך כלום", ועליו רק להקפיד שאותו אחר לא יאכל את סנדביץ' החמץ או הופל על שולחן האוכל שלו!

32. הדברים מובאים ביתר פירוט והבהרה למשל בשולחן ערוך הרב, סימן ת"מ ושם אף מוסבר הקשר הדברים על בסיס המשמעות ההלכתית של "בל יראה ובל ימצא", המבוססת על שאלת הבעלות על החמץ והאיסור על יהודי שומר מצוות להחזיק ברשותו רק חמץ שלו: סעיף ב' "...למה אמרה תורה 'לא יראה לך', לומר לך שאף החמץ הנראה לך והוא מצוי בביתך, אף על פי כן אין אתה עובר עליו אלא אם כן אני קורא בו 'לך', כלומר שהוא שלך, פרט לחמצו של נכרי המופקד ביד הישראל. אפילו הוא עמו בביתו שהוא דר בו בפסח – הרי זה מותר, מפני שאינו שלו. ואפילו החמץ הוא של גר תושב, שיד הישראל שולטת עליו ועל נכסיו, ואפילו הוא שרוי בחצרו של ישראל והוא וכל אשר לו כבוש תחת יד ישראל, אף על פי כן כל זמן שאין שם הישראל נקרא על זה החמץ – אין צריך לבערו... [סעיף ג'] ... אבל אם הנכרי אינו מפקיד אצלו החמץ – מותר לו להניחו שיכנס לביתו וחמצו עמו. ואף על פי שהישראל רואה אותו – אין בכך כלום, שהרי נאמר 'לך' – שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים ... נכרי .. שאין מזונותיו עליו – מותר להניחו לכנוס לבית לאכול מחמצו. אבל אסור להניחו שיאכל מחמצו על השולחן בשעה שישראל אוכל על זה השולחן, אפילו אם זה הישראל אין לו שום הכרות עם זה הנכרי ... [סעיף ד'] אבל מותר להניחו לאכול חמצו על השולחן בשעה שאין ישראל אוכל עליו, רק שיזהר הישראל לנקות השולחן יפה אחר אכילת הנוכרי, שלא ישארו שם פרורין מחמצו".

33. מאומה מפרטי ההלכה הרלבנטיים האלה לא הובא בטיעוני המשיבים, ואף כב' השופט הנדל הסתפק בהתייחסות ממעיטה משהו באמירה "אין איסור על עצם ראיית חמץ בבית החולים השייך לאדם אחר, שכן חמץ כזה הוא בבעלות האדם האחר וברשותו, כשם שאין איסור לראות ברחוב חמץ השייך לאדם אחר...". ברור בעליל כי האיסור ההלכתי לענייננו נסב על היהודי שומר המצוות, אשר ההלכה אוסרת עליו להחזיק ברשותו ובעלותו חמץ בפסח, ואת חמצו שלו אסור לו לראות בפניו, אך במציאות חברתית וכלכלית בה הוא חי במחיצתם של אחרים, בין אם הם יהודים ובין אם אינם יהודים, לא חל איסור זה ואין מניעה שיראה, ואף יכניס לביתו, ואף יתיר לו לאכול על שולחנו שלא בזמן שהוא סועד עליו ותוך הקפדה על נקיין השולחן – את מי שאינו שומר מצוות והוא צורך חמץ בפסח. אין המצבים המתוארים בשו"ע ובשו"ע הרב, ובהם על היהודי להקים מחיצה קשיחה של 80 ס"מ לפחות בינו לבין החמץ של הזולת רלבנטיים כלל לענייננו, שכן מדובר על חיים בצוותא ולא על אדם שבחר להפקיד את ערימת החמץ שלו בידי יהודי שומר מצוות דווקא בפסח. המדובר הוא בחייל עמית המחזיק ברשותו הפרטית פריטי מזון שהם בגדר חמץ, בארונית שלו או בחלופות שהועלו, ולא בארונית של שומר המצוות, ושומר המצוות אינו מתבקש להשיג עליהם או לשומרם אלא ההפך – במסגרת יחסי הרעות

והכבוד ההדדי ברור שהוא יצניע אותם הגם שההלכה אינה דורשת זאת. מאומה מכל אלה לא טרחו המשיבים להביא בפני כב' בית המשפט.

34. זו גם הסיבה והתשתית ההלכתית לכך שבצבאות זרים, והבאנו בפני כב' המשפט את הדוגמא של הצבא האמריקאי, הרבנות הצבאית שם, והרבנים האורתודוקסים הבכירים ביותר אשר עסקו בכך לאורך השנים, לא ראו כל מניעה הלכתית לחיילים שומרי מצוות וכשרות לשרת ביחידות, במשרדים ובאתרים אחרים, לרבות בחדרי מגורים משותפים עם לא-יהודים ועם יהודים אחרים שאינם שומרי מצוות והם מחזיקים ברשותם וצורכים מוצרי מזון שהם בגדר חמץ בפסח. פליאה היא בעינינו כיצד הן הצוות הראשון והן הצוות השני הבכיר ממנו, שמונו לבדוק את הסוגיה, ואשר חלקם ללא ספק אף התארח ביחידות צבא אמריקאיות והתוודע לכבוד הנהוג שם כלפי בני הדתות השונות המשרתים בצבא, לא סבר שיש טעם לבדוק כיצד נוהגים בנדון חיילים שומרי מצוות והרבנים האורתודוקסים המנחים אותם. אנו שבים ומצביעים על המענה שהתקבל אצלנו מתת-אדמירל הרב הרולד רובינסון ואליו התייחסנו בדיון המוקדם בעתירה.

נספח ב'

רצ"ב.

35. כך אף ההנחיות ההלכתיות הניתנות לסטודנטים שומרי מצוות באוניברסיטאות בחו"ל המתגוררים ומבלים ביחד עם סטודנטים אחרים, בין יהודים ובין שאינם יהודים, שאינם שומרים על כשרות לפסח.

36. לטענה מס' 3: הרבצ"ר ובעקבותיו המשיבים כולם גורסים כי "רואים את זיקתו של חייל לחדר מגוריו הצבאי כדומה לזיקתו של אדם לביתו ועל כן על חייל לבדוק חמץ במקום מגוריו ... חובה הלכתית זו אינה חלה במקומות אחרים, דוגמת חדר אשפוז". בנוסף לאמור לעיל, לפיו אפילו היה מדובר בביתו הוא הרי ההקפדה הנדרשת ממנו, וביעור והפקרת החמץ, מתייחסים לחמצו שלו ואין מניעה הלכתית שאף בימי הפסח יאכל בביתו אחר שאינו מקפיד על כשרות לפסח, הרי עצם הזיהוי שבין חדר המגורים ל"ביתו" אינה מחוייבת ואינה מוצדקת כלל ועיקר. לענין זה נתבונן בדברים שכתב הרב אליעזר מלמד, ואשר הרבנות הצבאית מפנה אליהם:

"השוכר חדר במלון, כיוון שהתחייב בתשלום והחדר הועמד לרשותו ונתנו לו מפתח לפותחו ולנועלו, ורק בהסכמתו מותר לזרים או לעובדי המלון להכנס לחדרו, דינו כשוכר בית. ולכן מצווה עליו לבדוק את חדרו בליל י"ד בניסן בברכה, ואחר הבדיקה יבטל את כל החמץ שאולי נשאר ברשותו ולא הצליח למוצאו בבדיקה..."

חולה המאושפז בבית חולים יבדוק בליל י"ד את חדרו וארונו, אבל לא יברך על הבדיקה, משום שהחדר אינו עומד לרשותו, ובכל עת יכולים להעבירו לחדר אחר או להכניס לשם חולים נוספים.

בעל בית מלון צריך לבדוק את החמץ בכל חדרי המלון, ואם קשה לו לבדוק בעצמו יכול לשכור שליח. ולגבי אותם החדרים המושכרים לגוי או ליהודי שאינו בודק בליל י"ד, מתעוררת בעיה, מצד אחד הרי השכיר להם את החדר ואין ביכולתו להכריחם לבדוק חמץ כהלכה; ומאידך, אם

יצאו באמצע החג יצטרך לבדוק מיד את חדרם ולבער את החמץ שהשאירו, ואולי לא יהיה לו פנאי לזה באותה השעה. והעצה לכך, שימכור או ישכיר לפני פסח את כל חדרי המלון לגוי, והוא ישמש באותם הימים כמתווך בין הגוי שקנה את המלון לשוכרי החדרים. "J הרב אליעזר מלמד, פניני הלכה, ספר פסח, פרק ד - בדיקת חמץ י"ב – בדיקת חמץ אחר זמנה, ודין השוכר חדר במלון [\[https://ph.yhb.org.il/04-04-12\]](https://ph.yhb.org.il/04-04-12)

37. ענינו הרואות כי האבחנה שבין חדר מלון עליו משלם האורח ויש לו חזקה בלעדית בו ואין איש רשאי להיכנס לחדרו לבין חדר אשפוז, "ובכל עת יכולים להעבירו לחדר אחר או להכניס לשם חולים נוספים" אינה מתיישבת עם הקביעה הפסקנית של הרבצ"ר. החייל אינו משלם עבור השימוש בחדרו ואין לו בו חזקה בלעדית במצב בו מתגוררים בחדר מספר חיילים, והרשות בידי הצבא אף להעבירו מחדר לחדר על פי שיקול דעת הצבא וצרכיו – הכיצד לפיכך ניתן לקבוע באופן כה פסקני שדין חדר המגורים המשותף בבסיס צה"ל או בספינה, או בטנק – כדין ביתו הפרטי של החייל שומר המצוות?

38. יתר על כן – יש ענין מיוחד בתשובה שנתן הרב מלמד לדילמה של בעל המלון, אשר הדיירים בו אולי אינם מקפידים על איסור חמץ בפסח – שימכור את המלון לנכרי לימי הפסח ובכך יצא מגדר הספק ביחס לחמץ שנמצא ברשותו בחדרי המלון. אין ספק שתשובה זו יפה אף לטענה הנוספת שהעלו המשיבים ולפיה המפקדים שומרי המצוות לא יוכלו לשאת בתפקידיהם בימי הפסח אם לא יידעו בוודאות כי באף אחד מן החדרים, ו/או המשרדים ו/או האתרים הנתונים לאחריותם ופיקודם לא נמצא אף פירור חמץ. ובניגוד לספקות שיש לבעל מלון כמתואר על ידי הרב מלמד, הרי חזקה על צה"ל שמכר כבר לנכרי את כל החמץ המצוי במתחמי הצבא, על כל משרדיו ואתריו, ובכך הוציא את המפקדים מידי ספק, שכן המכירה וההפקרה מועילות לביעור הספקות.

39. לטענה מס' 4: חשש ה"זליגה" וההדגשה שבפסח החמץ אינו בטל בששים, כפי שמציגים המשיבים, אינו עומד במבחן הביקורת. המשיבים עצמם מודעים לכך, ומודים שבמצב שבו הם מתירים בפה מלא לחיילים לצרוך חמץ כאוות נפשם בקרון המזון שמחוץ לשער המחנה, או במסעדה סמוכה או ביחד עם בני משפחתם וחבריהם הבאים לבקרם וסועדים על הספסלים שהותקנו מחוץ לגדר הבסיס – אין באמת שליטה על פירורי החמץ המאיימים, ואף לא על זליגה אל תוך הבסיס לאחר שישבו אליו. המשיבים מתרצים את הסתירה ב"איזונים" ובציפייתם כי החיילים יכבדו את איסור הכנסת החמץ לבסיס. אך מאידך גיסא הם עצמם מכירים בכך שחמץ עשוי להתחבא בקפלי הבגד, בכיסים וכד', ולהשתחרר דווקא בעת שהם חוזרים לחדרם ואולי אף בעת תורנות מטבח. לאיזונים אלה אין כל יסוד, והגם שהם אולי מתארים נכונה את היקף החשש האפשרי, הם אינם מענה לעמדה לפיה כל זליגה וכל פרור יש בו כדי להטריף את מטבח היחידה ואת כלל המזון המוגש בה. זו דוגמא מובהקת למהלך של הרבנות אשר נועד להרחיב את סמכותה ולחוסר ההתחשבות בזכויותיהם ובכבודם של החיילים שאינם שומרי מצוות או שהם לא-יהודים, ואשר ההלכה [כפי שהבאנו מן השולחן ערוך] מאפשרת להם לצרוך את הוופל או הסנדביץ' אפילו בביתו של יהודי שומר מצוות בלי חשש לכך שהדבר יטריף את מטבחו או את ביתו. ולדואגים למטבחי הצבא "הפרוצים" ואינם מוכנים להסתמך על הרצון הטוב, הכבוד

ההדדי והרעות של חיילים בעלי השקפות עולם דתיות שונות ואף לא על האיסורים החמורים להכניס חמץ למטבחים ואזורי הגשת האוכל – אולי ישקלו כי בימי הפסח ישאו בתורנויות המטבח דווקא החיילים שומרי המצוות והכשרות, אשר ודאי רחוקים מכל חשש זליגה, כפי שהחיילים החילוניים והלא-יהודים, למשל, נושאים בתורנויות שונות בעת שהחיילים שומרי המצוות עוסקים בתפילה.

40. נשוב ונפנה לפיכך לדבריו התמציתיים והברורים של הרב ד"ר מיכאל אברהם המסכמים את עמדת ההלכה בנושא, כפי שהבאנו בעתירה [בס' 40]:

"אין בהימצאות במקום שיש בו חמץ ולו בדל של איסור לכל הדעות ההלכתיות, ללא חולק. איסור 'בל יראה' נאמר על רשותך, כלומר בתוך רשות שהיא שלך. אין שום איסור להימצא במקום שבו אחרים מחזיקים חמץ, אפילו אם הם יהודים – ובוודאי אם הם גויים. אם המקום בו מצוי החמץ הוא מקום ציבורי אז בכלל אין בעיה. יכולה להיות טענה שאם המקום הוא ציבורי אז בעליו הוא הציבור, ואם יש בו חמץ אז הבעלים עובר ב-'בל יראה' - אבל גם זה לא נכון. אם אדם מכניס חמץ שלו לביתו שלי אני לא עובר איסור, כמפורש להדיא בגמרא ובכל הפוסקים (אלא אם אני מוגדר כשומר על החמץ - סוגיית הרהינו - אבל זה בוודאי לא רלוונטי לסיטואציה הנוכחית). לא שמעתי מעודי שאסרו על מישהו להיות במקום שבו מישהו מחזיק חמץ. האיסור הנו על חמץ שנמצא ברשותי שלי".

מעמדו המיוחד של הרב הצבאי הראשי

41. המשיבים קובעים כי ניתן מעמד מיוחד לרב הראשי לצה"ל לצורך פרשנות חוק ההונאה בכשרות, בכל האמור לבסיסי צה"ל. אולם מעמד מיוחד כאמור, אינו מקנה לרב הראשי לצה"ל סמכות לכפות את תפיסת עולמו על כלל החיילים ולהרחיב את המיגבלות ההלכתיות מקום בו אין להן זכר, כפי שעשה בעניין הנדון. לעניין זה, חוות דעתו של הרב הצבאי הראשי אין בה אלא הצגת פרשנות התואמת את תפיסת עולמו, לפיה יש להחיל חובות כשרות גם על מי שאינו שומר כשרות. תפיסתו הקיצונית, אין בה כדי להצדיק הטלת מיגבלות בלתי מידתיות על חיילי צה"ל המבקשים לממש את זכויותיהם ואין לקבלה בלא בחינה ביקורתית, כפי שעשו המשיבים. דומה הדבר למצב בו היו מתנהלות כל אורחות החיים במרחב הציבורי בישראל בהתאם לתפיסותיה של הרבנות הראשית, או אז לא היו מתמנות נשים למועצות דתיות, לא היו מתמנות נשים לגוף הבוחר את רבני הערים והרבנים הראשיים, לא היו נפתחים בתי עלמין אזרחיים, לא היתה מוגבלת סמכות הרבנות הצבאית בקבורת חיילים יהודים באופן המאפשר בחירה חופשית למשפחות הנופלים, ועוד ועוד. מעמדו המיוחד של הרב הצבאי הראשי, אינו מקנה לו סמכויות מעבר לאלה שהוקנו לו בחוק, קרי הבטחת מזון כשר לחיילי צה"ל, הרחבת הסמכות כאמור אינה יכולה לחסות בהגדרה הרחבה של מעמד מיוחד. נהפוך הוא, מן הראוי היה שיובהר לרב הצבאי הראשי, כי אין לו הרשות להרחיב את סמכויותיו וכי עליו להצטמצם במתן חוות דעתו לגבולות הגיזרה שהוגדרו לו בדין.

42. הרבצ"ר בחר לקבוע, באופן מחמיר, בלא סמכות, באופן שאינו תואם מוסדות ציבור בישראל, כי בסיס צה"ל – כולו – הוא כבית פרטי, בו לאדם יש אפשרות לשלוט בכל הנכנס. לפי פרשנותו של הרבצ"ר, לא יכולה להיות מסעדה כשרה לפסח, מזנון הכנסת אינו כשר לפסח, המזנונים

בבתי המשפט אינם כשרים לפסח, באשר בכולם, נכנסים אנשים שאוכלים מזון כבחירתם מחוץ ובתוך המקום. ברור לכל השומע, כי אין כאן סוגייה הלכתית, כי אם הרחבה בלתי חוקית של סמכות, שלא נועדה אלא על מנת לכפות על חיילים, שמצויים ממילא במקום בו הם מחוייבים למלא פקודות וחירותם מוגבלת, למלא אחר הלכות דתיות הסותרות את תפיסת עולמם ואורחות חייהם.

43. אין להקל ראש בדבר, עסקינן בהתערבות קיצונית, הנכנסת למקום הפרטי ביותר של אדם באשר הוא אדם, אל חפציו האישיים ביותר, בשם דרישה שאינה חלה ואינה מתקיימת בכל אתר אחר.

בחינה חוקתית

44. גם לו ניתן היה לקרוא לתוך החוק ההוראות נשוא עתירה זו, הרי שהיה עליהן לעמוד בהוראות פסקת הגבלה, החלה על המשרתים בכוחות הביטחון, קרי סעיף 10 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו.

היקף הפגיעה החוקתית

45. טענת המשיבים לפיה מדובר במספר קטן של חיילים וכי המיגבלות הן לפרק זמן קצר, שגויה לגופה ואינה מצדיקה את מסקנתם, לפיה אין צורך לצמצם את הפגיעה מעבר לכך. מבלי לחשוף נתונים על סד"כ צה"ל, נדמה שאין חולק על כך שגם במהלך חג הפסח נדרשים עשרות אלפי חיילים להימצא בבסיסים ולקיים פעילות בט"ש, מודיעין, לוגיסטיקה, רפואה וכיו"ב. ניתן להעריך בזהירות, שאפילו בפסח עולה מספר חיילי צה"ל הנדרשים לשרת בבסיסים על מספר המאושפזים בכלל בתי החולים בארץ¹. שנית ועיקרית: באשר מדובר בזכויות יסוד, הרי שגם הפגיעה במעטים ולתקופות קצרות יחסית, היא פגיעה משמעותית ויש למצוא את הדרכים לצמצמה באמת למינימום ההכרחי. אלפים מחיילי צה"ל מבליים את חג הפסח בבסיסי הצבא. רבים החיילים משרתים בבסיסים סגורים שאינם מאפשרים לחיילים לצאת אל מחוץ לבסיס כדי לצרוך מזון פרטי, כהצעתם "הנדיבה" של המשיבים. מדוע יגרע חלקם מזה של האסירים הערבים בבתי הסוהר אף לשיטתם של כב' השופט רונינשטיין והרב הראשי של שב"ס כפי שיובהר להלן. יתירה מזאת, הטיעון לפיו דוקא החיילים הקרביים, אלה שעשויים להמצא במצבי קיצון, הם אלה שייכפה עליהם להתנזר מלאכול מזון בהתאם לרצונם [דיאטה] כפוייה – הח"מ[ן] של 7 ימים" כלשונו של כב' השופט עמית בדיון המוקדם בעתירה], יש בה פסול חמור. אלה החיילים שנדרשת המערכת לכבד ולהקפיד הקפדה יתירה על זכויותיהם. יתירה מזאת, צריכת מזון בשטח פתוח ודאי שאינה מעמידה כל מכשול בפני חיילים שומרי כשרות, שהרי אין הכשרה לשטח פתוח כלל.

46. יצויין, כי המשיבים מציגים טיעון מעגלי, לפיו אין מניעה לרוב החיילים לצרוך מזון שאינו כשר מחוץ לשטחי הבסיס, גם בבסיסים סגורים ומרוחקים, אולם אסור להם להחזיק מזון שאינו כשר בשטחי הבסיס והמשיבים פוסלים אפשרות של יצירת מתחמי חמץ בתוך או מחוץ לבסיס.

¹ <https://www.health.gov.il/PublicationsFiles/beds2021.pdf>

47. מכאן עולה השאלה, האמנם המודל שמציעים המשיבים עונה על הדרישה, כי הפגיעה לפי חוק כאמור תהא במידה שאינה עולה על הנדרש. דרישת המידתיות נחלקת לשלושה תתי מבחנים: מבחן הקשר הרציונלי, מבחן האמצעי שפגיעתו פחותה, ומבחן המידתיות במובנה הצר. נראה כי בשלושת המבחנים האמורים, לא עומד המודל שמציעים המשיבים.

קשר רציונלי

48. כמפורט לעיל, ההכשרה הנדרשת, כדי לא לפגוע בשומרי הכשרות, אינה כפי שהיא מתוארת על ידי הרבנות הצבאית, אלא היא מתיחסת למטבח ולמקום האכילה בלבד. חדרי מגורים, המשותפים למי ששומרים כשרות ולמי שאינם שומרי כשרות, אינם נכללים בדרישת ההכשרה כלל. בהתאם, אין קשר רציונלי בין מניעת הכנסתו של חמץ פרטי, שנצרך באופן פרטי לבסיסי צה"ל לבין הבטחת מזון כשר לכלל החיילים.

מהותו של שוויון

49. טענת המשיבים לפיה באשר קיימים תנאי שירות, באתרים מבצעיים מסויימים, אשר מונעים את האפשרות ליתן מענה לחלק מהחיילים, אין מקום לפתרון ששומר על זכויות היסוד של חלק מחיילי צה"ל, באשר הדבר ייצור אי-שוויון בין החיילים. מדובר בטענה שמהותה כי עדיף מצב אחד של פגיעה בזכויות יסוד, מאשר מצב בו מצומצמת הפגיעה בזכויות יסוד. זהו עיוות של עיקרון השוויון ויש לדחות טיעון זה על הסף.

50. טענה זו עומדת בסתירה למבחן האמצעי המינימלי, לפיו הצדקה לפגיעה בזכויות יסוד יכולה לעמוד רק אם היא נעשית באופן המצמצם ביותר את הפגיעה, ולענייננו, מאפשר ככל הניתן לחיילים לצרוך מזון כרצונם. באם נסיבות מסויימות מחייבות פגיעה כאמור, הרי שיש לפרטן ולהגדיר את התנאים בהם תותר הפגיעה ולא להפוך את הפגיעה למותרת מכללא.

אמצעי מינמלי

51. נטען כי מניעת הכנסתו של חמץ כליל לא רק שאינה האמצעי המינימלי להבטחת אספקתו של מזון כשר לחיילים, מדובר באמצעי רחב ומרחיב, בבחינת פיל על זבוב. אחת הסיבות העיקריות שהציגו המשיבים לאיבחון בין העניין הנדון לסוגיית הכנסת חמץ לבתי החולים, מתיחסת לכך שהמטבח הצבאי, שלא כמו מטבח של בית חולים, פתוח לכל ועל כן, לשיטתם של המשיבים, יש להרחיב את המיגבלות מעבר לנהוג במוסדות ציבור אחרים, בהם נכנסים אל המטבח עובדי מטבח בלבד. האמצעי לפתרון, מבחינתם הוא מניעת הכנסת חמץ לבסיס כליל, בעוד שפתרון שיעלה בקנה אחד עם מבחן האמצעי המינימלי, יכול היה להיות בדמות החלטה לפיה במהלך ימי הפסח, רק מורשים – טבחים ובעלי תפקיד רלבנטי אחרים – יהיו רשאים להכנס אל המטבח ואסור יהיה לשאר החיילים להכנס אל המטבח בשבוע כאמור, בשל חשש לפגיעה בכשרות. (לא למותר להזכיר לעניין זה, כי אין הפקודות אוסרות על חייל לאכול חמץ בפסח, כך שבבסיסים פתוחים, חיילים בהחלט רשאים, גם לשיטתם של המשיבים, לצאת מהבסיס, לאכול חמץ וללחזור ולהכנס למטבח הבסיסי ואין הם רואים בכך כל סיכון.

מידתיות במובן הצר

52. במבחן המידתיות במובן הצר, יש להזכיר, כי מניעת הכנסת חמץ פוגעת באופן ישיר וודאי בחיילים, שאינם שומרי כשרות. לשיטתנו אין כל פגיעה בחיילים שומרי הכשרות, בצריכה עצמית של מזון שאינו כשר על ידי מי שאינם רוצים בכך בכל אתר, שאינו מטבחי הבסיס או חדרי האוכל המשותפים. מכל מקום, ודאי שהאמצעים החלופיים, יצירת מתחמי חמץ בתוך הבסיסים, אין בהם כל פגיעה בזכותם של החיילים שומרי הכשרות, לנהוג לפי אורחות דתם. גם מעמדת הרבצ"ר עולה כי החשש מ"זליגה" כפי שהוא מנוסח על ידו, אינו שונה באופן מהותי בין חייל שצורך חמץ מחוץ לבסיס, לבין חייל הצורך חמץ בתוך שטח המיועד לכך בתוך הבסיס. מן האמור עולה, שהאמצעי הקיים, חורג במידה רבה ממתחם המידתיות ויוצר אבחנה בלתי שוויונית בין מי שיכולים לצאת מהבסיס ולצרוך חמץ, לבין מי שאינם יכולים לעשות כן. במילים אחרות: אפליה נגד חיילים המצויים בבסיסים סגורים ו/או בפעילות שטח.

איסור פגיעה בפרטיות

53. אמנם המשיבים הודיעו לבית המשפט, כי צה"ל אינו עורך חיפוש בכליהם האישיים של החיילים וכי הוצאו הנחיות מפורשות כאמור, אולם הראיות שהוצגו לעותרים והובאו בפני בית המשפט הנכבד מצביעות על כך, שאירועים כאמור נמשכים. באשר לעניין זה המשיבים מסכימים, כי חיפוש יזומים בכליהם האישיים של החיילים והחיילות אינם עולים בקנה אחד עם הזכות החוקתית לפרטיות, יש להבטיח, כי פעולות המנוגדות באופן חמור כל כך לזכויות יסוד, לא יערכו עוד. יש להוציא הנחיות מפורשות ולקבוע כי אלה ירוענו לפני חג הפסח מדי שנה.

לכידות

54. הצורך בלכידות, משמעו, הכרה בזכויות של כלל החיילים ובשונות ביניהם. המשיבים מבלבלים בין לכידות לבין אחידות, שלשיטתם משמעה כפייה של אורח חיים דתי. לכידות אינה יכולה להתקיים בתנאים של פגיעה בזכויות יסוד של אחד, בשל תפיסתו הדתית של אחר. הטיעון לפיו עצם האפשרות להכניס חמץ לשטח הבסיס ולצרוך אותו במקום כלשהו בבסיס תביא לפגיעה בארוחות המשותפות הינה פופליזם לשמו, שהרי אין כל דרישה להפוך את הארוחות שמספק צה"ל לבלתי כשרות, כל שהארוחות הרשמיות יוסיפו להיות משותפות ולא יהיה בכל כל מכשול. הדרישה היסודית, לאפשר לאדם שאינו שומר כשרות, להחזיק ולצרוך בעצמו, במקום שיוגדר לכך, מזון שאינו כשר לפסח, אין בה כדי לפגוע באיש וודאי שלא בלכידות החיילים.

55. ויודגש: לכידות וכפייה לא הולכים ביחד. כפייה דתית היא ההפך מלכידות. כדי לחזק את הלכידות בין החיילים, חובה להבטיח כי כל חייל וכל חיילת יוכלו לשמור על אמונותיהם במסגרת הקולקטיב הצבאי. על צה"ל להבטיח כי כל חייל וחיילת ינהלו את חייהם יחד תוך כבוד הדדי והכרה בשוני, ולא תוך הכפפת החיילים והחיילות בעלי התפיסה החילונית, הפלורליסטית ואילו שאינם יהודים, לאורחות חיים אורתודוכסיים.

56. נזכיר שוב, כי אין חולק על כך, שבחדרי האוכל הצבאיים, יוגש מזון כשר בלבד. אותה לכידות הנוצרת מצריכת מזון משותפת, עיקרה בארוחות המוסדרות המסופקות על ידי צה"ל.

57. הטיעון המועלה לגבי הפרדה בזמן הפנוי, חורג באופן קיצוני מתחום סמכותם של המשיבים. דוקא בשל העובדה, שהמערכת הצבאית היא כפייתית מטבעה, היא צריכה להקפיד הקפדה יתירה על זכויות החיילים בהיבטים בהם לא חלות הדרישות ביסודות הפעולה הצבאית. בשעות הפנאי, רשאים חיילי צה"ל לממש את זהותם האישית ורצונותיהם, מבלי שיכפו עליהם פעולות קולקטיביות כלל. דומה הדבר לדרישה כי חיילים שאינם מעשנים, יאלצו לשהות בצוותא עם חיילים המכורים לסיגריות בשעות הפנאי שלהם ובשם אותה "לכידות" מתעתעת יאלצו לשאוף עשן לריאותיהם.

58. ובאותו עניין, ייטען כי כפי שלא נאסר על חיילי צה"ל לעשן, למרות הפגיעה בעצמם ובחבריהם ובאשר המיגבלות שהוטלו על חיילי צה"ל אף אינן כוללות מניעת מכירת סיגריות בבסיסים סגורים, למרות הנזק המוכח – לא נזק שבתפיסת עולם – אלא נזק בריאותי ממש, והוגדרו מתחמים המתירים בהם עישון, ודאי וודאי שניתן ליצור מתחמים עבור חיילים שכל מבוקשם לצרוך מזון רגיל בימי פסח.

59. ויוזכר, עסקינן בימים אחדים בשנה, הטענה כי לכידות חיילי צה"ל אינה יכולה לספוג הכרה בזכויות החיילים, שתאפשר שחלק מזמנם הפנוי יבלו בנפרד ויאכלו את המזון שהביאו מבתם, אינה יכולה להיות מתוארת אלא כהגזמה שלא נועדה אלא להסתיר החלטה פסולה. היסוד הראשון ליצירת לכידות בין בני אדם, הוא בהכרה ובכיבוד ערכיהם, עקרונותיהם ותפיסת עולמם. עמדת המשיבים אין בה דבר וחצי דבר עם כבוד והכרה כאמור וכל כולה הכפפת תפיסות עולם אזרחיות לתפיסות עולם דתיות המבקשות לכפות עצמן על האחר. כפייה כאמור היא היא שפוגעת בכבוד החייל והחיילת שאינם שומרי כשרות ובלכידות חיילי צה"ל.

60. אף אם ניתן יהיה לראות בטענה זו כטענה ראויה, עדיין יש לאזן בין זכויות היסוד של חיילים צה"ל לבין אותה "לכידות". הטענה כי חיילי צה"ל נדרשים לשהות בכל זמנם הפנוי עם כלל החיילים אינה תואמת את המציאות וודאי אינה יכולה לשמש כהצדקה לפגיעה בזכויות היסוד של החיילים, שאינם שומרים כשרות.

הכשל שבפסילת החלופה הראשונה

61. הצו על תנאי שהוציא תחת ידיו בית המשפט, חייב את המשיבים לבחון את האפשרות לאפשר צריכת חמץ במתחמים ייעודיים בתוך בסיסי צה"ל. הרב הראשי לצה"ל פסל אפשרות זו על הסף. פרשנותו הדווקנית, רואה את כל בסיסי צה"ל כאילו היו מרחב פרטי של חייל שומר כשרות, עליו יש לו שליטה והוא מצוי בשליטתו. מדובר בפרשנות קיצונית, שאינה עולה בקנה אחד עם השכל הישר, עם מציאות החיים בבסיסי צה"ל או עם ההלכה.

62. הטיעונים הנוספים שהוצגו על ידי המשיבים, כמצדיקים את דחיית הפתרון הפשוט, ליצירת מתחמים בהם יותר לצרוך חמץ, נראה כי לא נועדו אלא לשם כך – להצדיק את הפרשנות הדתית הקיצונית, שאינה מעוגנת אלא בתפיסת עולמו של הרב הראשי לצה"ל המבקש לכפות פרקטיקות דתיות-אורתודוקסיות על כלל החיילים.

הכשלים שבפסילת החלופה השנייה

63. תמוהה עוד יותר עמדתם הדתית של המשיבים באשר לחלופה השנייה, אשר למרות שזוכה לתמיכת הרב הראשי לצה"ל, גם בה רואים המשיבים "חשש לזליגת חמץ" (סעיף 106 לתצהיר התשובה). אכן, נראה כי קשה ואף בלתי אפשרי להבחין בין חשש כאמור מצריכת חמץ מחוץ למתחם הבסיס לחשש בתוך מתחם הבסיס, שלא בחדר האוכל או במטבח. אולם אפילו הרב הראשי לצה"ל אינו דורש מחיילים שאינם שומרי כשרות, להמנע מלצרוך מזון לא כשר מחוץ לבסיסי צה"ל, באשר הוא יודע היטב כי אין כל יסוד לדרישה דתית כאמור (וכמובן שאין לה צל צילו של יסוד חוקי). הביבלוב שחוו ב"כ המשיבים, אך מעיד על האבסורד שהם מציגים בפסילה על הסף של החלופה הראשונה.

64. ויודגש, כי הטיעון הכלכלי שמעילים המשיבים לעניין החלופה השנייה, לפיו כל מתחם לצריכת חמץ יעלה 150 אלף ₪, הינו, על פניו, מופרך. נדמה כי חברי הוועדה ראו בעיני רוחם מתחם חתונות ולא מתחם שמאפשר לחיילים לאכול מזון שהובא מהבית, פתיחת חבילות או כרסום חטיפים.

65. מכל מקום, החלופה השנייה, אינה מספקת פתרון הולם לשמירה על זכויות החיילים והחיילות, אשר אין כל הצדקה לדרוש מהם לצאת מגדרות המחנה, בכל עת שירצו לאכול מתיקים הפרטי. מדובר בפתרון שאינו אלא גרוטסקה, שראוי היה שלא תוצג.

אבחון פסקי דין אחרים

66. בבג"צ 1550/18, עמותת הפורום החילוני נ' שר הבריאות ערך כבוד השופט פוגלמן, אבחנה בין חולים מאושפזים, לגביהם קבע כי מדובר בפגיעה בעלת אופי חמור, לבין עובדים ומבקרים, אשר הפגיעה בהם חמורה פחות. בעניין הנדון, נכון להקביל בין החולים המאושפזים, לחיילים בבסיסים סגורים או כאלה המרוחקים ממקום מכירת חמץ ובין עובדי בתי החולים לחיילים המשרתים בבסיסים פתוחים, שיש לצידם עסקים המוכרים חמץ, הנגיש עבורם.

67. בבג"צ 4201/09 ראינו נ' שירות בתי הסוהר, נקבע כי אמנם אין חובה לספק לחם לאסירים שאינם יהודים במהלך הפסח, אך אין כל מניעה שאלה יחזיקו חמץ. אפילו לגבי אסירים שחולקים תא עם אסירים יהודים, מצטט כבוד השופט רובינשטיין את הרב הראשי לשב"ס, כדלקמן: "רשמנו לפנינו את דברי הרב הראשי לשב"ס בפנינו, כי אין מפשפים באדוניתם הפסח של האסירים הפליליים הלא יהודים השוהים בתא עם יהודים, אם הכינו לעצמם לפני הפסח חמץ לאכילתם שלהם, וככל שהתנאים המקומיים המוכרים לשב"ס מאפשרים צנעה נפרדת וכיבוד הדדי ניתן לכאורה לעמוד גם במכלול העולה מחוות דעתו של הרב הראשי לישראל. משיקולים מעשיים של דרכי שלום, הגיוני כמובן שההכרעה תהא שלא ליצור מתח

הפוך על-ידי פשפש בארוניות, אלא ליתן לדברים לילך במהלכם, כפי שכנראה אירע כל השנים. " מה שנכון לגבי אסירים, נכון ודאי וודאי לגבי חיילי וחיילות צה"ל.

סיכום

68. הפרשנות שניתנה בשנים האחרונות לפקודות לפיהן אין להכניס חמץ לבסיסים, הביאה לכך שלא נותרה ברירה אלא להביאו לכדי הכרעה שיפוטית. כל עוד שלטונות הצבא ופרשנות הרבצ"ר לא פגעה בזכויות הפרט של החיילים והחיילות, לא בדקה בכליהם הפרטיים ולא ערכה "מסדרי חמץ" התנהלות מערכות החיים המשותפים בשירות הצבאי תוך כבוד הדדי. הזליגה של פרקטיקות של כפייה דתית, אל מערכת צבאית, שיש בה היבטים רבים של כפייה מלכתחילה, נעשתה בחוסר סמכות, תוך ניצול המאפיינים הייחודיים של המערכת.

69. אין ולא ניתנה מעולם סמכות לרבצ"ר לכפות את תפיסותיו הדתיות על ההתנהלות הפרטית של חיילי צה"ל ואין להתיר לאף גורם, לקבוע לאדם, אף אם הוא חייל, מה יבחר לאכול בפרטיות. הדבר נכון גם בשטח מחנה או בסיס, שודאי וודאי אינו מקום פרטי, ואין ולא יכולה להיות בו ציפייה לשליטה של איש.

70. אין לבלבל בין חובתו של הצבא לספק מזון כשר, לבין סמכותו לכפות צריכת מזון, שהיא בין הפעולות האישיות ביותר, של אדם. בלבול זה הוא היסוד לטענות המשיבים ומן ההכרח לקבוע, כי מדובר בחציית גבול חמורה, המהווה פגיעה קשה ובלתי מידתית בזכויות יסוד מוגנות.

71. בהתאם יש לקבוע כי אין להחיל מיגבלות על צריכה אישית של מזון פרטי, אלא בשטח מטבח ציבורי או חדר אוכל המשמש את ציבור החיילים והחיילות.

יפעת סולל, עו"ד

ב"כ העותרים

הרב אורי רגב, עו"ד

ב"כ העותרים

המתייחסים לטיעון ההלכתי של המשיבים – מוגש מטעם העותרים

שולחן ערוך, אורח חיים, סימן ת"מ

דין חמצו של עכו"ם שהופקד אצל ישראל. ובו ד"ס:

א. עכו"ם שהפקיד חמצו אצל ישראל אם הוא חייב באחריותו מגניבה ואבידה בין שהוא בביתו בין שהוא בכל מקום ברשותו חייב לבערו: הגה ואפי' חזר והפקידו ביד עכו"ם אחר (הגהות אלפסי פ"ק דפסחים) וי"א שאפילו אינו עליו אלא שומר חנם שחייב בפשיעה חייב לבערו ואפי' אם אינו חייב באחריותו בדין אלא שיודע שהעכו"ם אלם וכפהו לשלם אם יאבד חייב לבערו ויש חולקים:

ב. ואם אינו חייב באחריותו אינו חייב לבערו אפי' אם כבוש תחת ידו כגון שהוא גר תושב ושרוי עמו בחצר וצריך לעשות לפניו מחיצה גבוה י' טפחים כדי שלא ישכח ויאכלנו: הגה ועכו"ם שהניח חמץ בבית ישראל בלא רשותו כופה עליו כלי (ריב"ש סי' ת"א) (ודוקא ביי"ט אבל אם הוא קודם י"ט צריך לעשות מחיצה) (עי"ל סי' תמ"ו סעיף א:):

ג. עכו"ם שנכנס לבית ישראל וחמצו בידו אינו זקוק להוציאו אע"פ שהישראל רואה חמץ של עכו"ם אין בכך כלום אבל אסור להעלותו עמו על השלחן ואפי' בהפסק מפה:

ד. ישראל שהפקיד חמצו אצל ישראל חבירו או אצל העכו"ם אף על פי שקבל עליו הנפקד אחריות עובר עליו אף המפקיד:

שולחן ערוך הרב, הלכות פסח, סימן תמ

סימן תמ דין חמצו של נכרי שהפקד אצל ישראל ובו י"ז סעיפים:

א כתוב בתורה^א "לא יראה לך חמץ", יכול אם טמן אותו^ב בבור^ג עד שאינו נראה^ד, או שהפקיד אותו ביד נכרי, לא יהיה עובר^ה עליו, שהרי אינו נראה לו^ו כל ימי הפסח, תלמוד לומר^ז "שבעת ימים שאר לא ימצא בבתים", אפלו הטמינו או הפקידו בין ביד נכרי בין ביד ישראל^ח. אפלו אם הנפקד קבל עליו אחריות^ט שאם יגנב או יאבד ממנו יתחייב לשלם לו דמי חמצו, ונמצא שהנפקד עובר עליו ב"בל יראה" כמו שיתבאר; אף על פי כן עובר עליו גם המפקיד ב"בל יראה" ו"בל ימצא", כיון שגוף החמץ הוא שלו^י; ואף על פי שצאמר "לא ימצא בבתים", וחמץ זה אינו בביתו^{יא} מכל מקום כיון שהנפקד קבל הפקדון מדעתו ונתן לו רשות להניחו בתוך ביתו, הרי השאיל להמפקיד את המקום

שֶׁהַחֲמִץ מִנַּח עָלָיו, וְהָרִי מְקוּם זֶה קִנְיֵי לְהַמְפָּקִיד, לְפִיכָה עוֹבֵר הוּא עַל הַחֲמִץ הַמִּנַּח שֵׁם כְּאִלּוּ הִיָּה מִנַּח בְּבֵיתוֹ²¹ שֶׁהוּא דֵר בּו, שֶׁהָרִי אָמְרָה תוֹרָה "לֹא יִרְאֶה לָךְ שָׂאֵר בְּכָל גְּבֻלְךָ", כָּל מְקוּם שֶׁהוּא גְּבוּלוֹ, אִף עַל פִּי שְׂאִינוֹ בֵּיתוֹ שֶׁהוּא דֵר בּו.²¹

אָבֵל מִי שֶׁהִטְמִין חֲמִצּוֹ בְּחִצְרוֹ (שֶׁל חֲבֵרוֹ) א (שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, שֶׁלֹּא הַשְּׂאִיל לוֹ חֲבֵרוֹ מְקוּם בְּחִצְרוֹ לְהַנִּיחַ שֵׁם חֲמִצּוֹ – אִינוֹ עוֹבֵר עָלָיו מִן הַתּוֹרָה, כִּיּוֹן שְׂאִינוֹ מִנַּח לֹא בְּבֵיתוֹ וְלֹא בְּרִשּׁוֹתוֹ שֶׁל בַּעַל הַחֲמִץ.²⁰

וּמִכָּל מְקוּם) ב (מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים חִיב²⁰ לְבַעֵרוֹ אוֹ לְמַכְרוֹ לְאִינוֹ יְהוּדֵי בְּעָרֵב פֶּסַח קִדָּם שְׁעָה שְׁשִׁית,²¹ כִּיּוֹן שְׂגוּף הַחֲמִץ הוּא שְׁלוּ²¹ אֲלֵא שְׂאִינוֹ מִנַּח בְּרִשּׁוֹתוֹ. וְאִם לֹא מְכָרוֹ עַד שֶׁהִגִּיעַ שְׁעָה שְׁשִׁית – חִיב לְבַעֵרוֹ מִן הָעוֹלָם לְגַמְרֵי, וְכָל רִגַע וְרִגְעֵי שְׂאִינוֹ מִבְּעֵרוֹ הוּא עוֹבֵר עָלָיו בְּ"בֵל יִמְצֵא" מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. וְאִם עָבַר עָלָיו הַפֶּסַח וְלֹא בַעֵרוֹ – הָרִי חֲמִץ זֶה אֲסוּר בְּאֲכִילָה וּבַהֲנָאָה לְכָל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, כְּדִין חֲמִץ שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח בְּבֵית יִשְׂרָאֵל.²²

ג הוֹאִיל וְהָאָדָם עוֹבֵר עַל חֲמִצּוֹ אִף עַל פִּי שֶׁהוּא מְפָקֵד בְּיַד אַחֲרִים אוֹ שֶׁהוּא טֶמֶן שְׂאִינוֹ נִרְאֶה לוֹ, אִם כֵּן לְמָה אָמְרָה תוֹרָה "לֹא יִרְאֶה לָךְ",

לוֹמֵר לָךְ שֶׁאִף הַחֲמִץ הַנִּרְאֶה לָךְ וְהוּא מִצּוֹי בְּבֵיתְךָ, אִף עַל פִּי כֵּן אֵין אַתָּה עוֹבֵר עָלָיו אֲלֵא אִם כֵּן אֲנִי קוֹרָא בּו "לָךְ", כְּלוֹמֵר שֶׁהוּא שְׁלֶךְ, פָּרַט לְחֲמִצּוֹ שֶׁל נְכָרֵי הַמְּפָקֵד בְּיַד הַיִּשְׂרָאֵל. אֲפִלוֹ הוּא עִמּוֹ בְּבֵיתוֹ שֶׁהוּא דֵר בּוּ בְּפֶסַח – הָרִי זֶה מִתֵּר, מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ שְׁלוּ.²³

וְאֲפִלוֹ הַחֲמִץ הוּא שֶׁל גֵר תּוֹשֵׁב²³ יִשִּׂיד הַיִּשְׂרָאֵל שׁוֹלְטֵת עָלָיו²³ וְעַל נְכֶסֶיו, וְאֲפִלוֹ הוּא שְׂרִי בְּחִצְרוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְהוּא וְכָל אֲשֶׁר לוֹ כְּבוֹשׁ תַּחַת יַד יִשְׂרָאֵל,²⁴ אִף עַל פִּי כֵּן כָּל זְמַן שְׂאִין שֵׁם הַיִּשְׂרָאֵל נִקְרָא עַל זֶה הַחֲמִץ – אֵין צְרִיף לְבַעֵרוֹ.²⁴

ג וּמִכָּל מְקוּם, מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים נְכָרֵי שֶׁהִבִּיא חֲמִצּוֹ לְיִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַפֶּסַח כְּדִי לְהַפְּקִידוֹ אֲצִלּוֹ – לֹא יִקְבַּל מִמֶּנּוּ הַיִּשְׂרָאֵל,²⁵ אִף עַל פִּי שְׂאִינוֹ נֹגַע בְּהַחֲמִץ בְּיָדוֹ אֲלֵא הוּא אוֹמֵר לְהַנְכָרֵי: "הִנֵּה הַבֵּית לְפָנֶיךָ הֵנַח בְּמְקוֹם שֶׁתִּרְצֶה"²⁵ – אִף עַל פִּי כֵּן אֲסוּר, גִּזְרָה שֶׁמָּא יִשְׁכַּח וַיֹּאכַל מִמֶּנּוּ,²⁶ שְׂאִין הַנְּכָרֵי מִשְׁמֵר חֲמִצּוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל מִמֶּנּוּ הַיִּשְׂרָאֵל,²⁶ כִּיּוֹן שֶׁכָּבֵר הַפְּקִידוֹ אֲצִלּוֹ הָרִי סִמָּךְ עַל נְאֻמָּוֹתוֹ.

אבל אם הנכרי אינו מפקיד אצלו חמץ – מתר לו להניחו שיכנס לביתו וחמצו עמו.^ז יאף על פי שהישראל רואה אותו – אין בקב כלום, שהרי נאמר "לך" – שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים.^{לא}

ומכל מקום, אם נכרי זה הוא עבדו או פועלו שמזונותיו עליו – אין להניחו שיכנס לבית לאכל חמץ, אף על פי שהחמץ הוא של הנכרי, מכל מקום יש לחש למראית העין שיחשדו אותו^{לב} שהוא מאכיל את עבדו חמץ בפסח. אבל נכרי אחר שאין מזונותיו עליו – מתר להניחו לכנס לבית לאכל מחמצו.

אבל אסור להניחו שיאכל מחמצו על השלחן בשעה שישראל אוכל על זה השלחן,^{לז} אפלו אם זה הישראל אין לו שום הכרות עם זה הנכרי,^{לח} שאין לחש שמא יאכילנו הנכרי מחמצו, מכל מקום כיון שחמץ בפסח במשהו, רחוק הדבר שלא יתערב פרור אחד של הנכרי בשל ישראל. לה ואפלו אם הישראל הוא אוכל על מפה מיחדת, לו אף על פי כן יש להחמיר שלא יאכל על השלחן שהנכרי אוכל עליו חמצו, משום^{לז} "לך לך אמרין לנזירא, סחור סחור, לכרמא לא תקרב:"^{לח}

I אבל מתר להניחו לאכל חמצו על השלחן בשעה שאין ישראל אוכל עליו,^{לט} רק שיזהר הישראל לנקות השלחן יפה אחר אכילת הנכרי, שלא ישארו שם פרוזין מחמצו.^מ

וכן צריך לזהר כשילך הנכרי מביתו שיטל כל חמצו עמו, ולא ישפיר ממנו מאומה בבית הישראל, גזרה שמא ישכח ויאכלנו,^{מא} כיון שהוא רגיל בחמץ כל השנה – יש בו לחש לשכחה^{מב} יותר משאנו חוששים בשאר אסורי תורה, שאדם בודל עצמו מהם ואינו שוכח אסורו כיון שאינו רגיל בהם.^{מב}

אבל כל זמן שהנכרי בבית – אין לחש שמא יסתפק הישראל מחמצו, שהרי הנכרי הוא משמרו בעצמו:^{מב}

https://he.chabad.org/library/article_cdo/aid/4284352

פניני הלכה - ספר פסח - הרב אליעזר מלמד

בדיקת חמץ אחר זמנה, ודין השוכר חדר במלון + משמעות ביטול החמץ

י"ב – בדיקת חמץ אחר זמנה, ודין השוכר חדר במלון

תיקנו חכמים לבדוק חמץ בליל י"ד בניסן, אך מי שלא בדק בליל י"ד יבדוק ביום י"ד בברכה. ואם לא בדק לפני הפסח יבדוק בפסח בברכה, ואף אם ביטל את החמץ לפני פסח – יבדוק בפסח, כדי לקיים את תקנת חכמים, וכדי שלא יראה פתאום חמץ בפסח וישכח את האיסור ויאכלנו. ועל כל הבדיקות הללו יברך. ואם עבר הפסח ונזכר שלא בדק חמץ – יבדוק, כדי שלא להיכשל בחמץ שעבר עליו הפסח שאסור מדברי חכמים, אבל על בדיקה זו לא יברך (שו"ע תלה, א).

השוכר חדר במלון, כיוון שהתחייב בתשלום והחדר הועמד לרשותו ונתנו לו מפתח לפותחו ולנועלו, ורק בהסכמתו מותר לזרים או לעובדי המלון להכנס לחדרו, דינו כשוכר בית. ולכן מצווה עליו לבדוק את חדרו בליל י"ד בניסן בברכה, ואחר הבדיקה יבטל את כל החמץ שאולי נשאר ברשותו ולא הצליח למוצאו בבדיקה. ואם הגיע למלון באמצע הפסח, ישאל אם בדקו את החדרים מחמץ, ואם רק ניקו אותם כדרך שמנקים תמיד בלא לבדוקם מחמץ, או שבדקו אותם אבל אח"כ התארח שם גוי, יבדוק בעצמו בברכה.

חולה המאושפז בבית חולים יבדוק בליל י"ד את חדרו וארונו, אבל לא יברך על הבדיקה, משום שהחדר אינו עומד לרשותו, ובכל עת יכולים להעבירו לחדר אחר או להכניס לשם חולים נוספים.

בעל בית מלון צריך לבדוק את החמץ בכל חדרי המלון, ואם קשה לו לבדוק בעצמו יכול לשכור שליח. ולגבי אותם החדרים המושכרים לגוי או ליהודי שאינו בודק בליל י"ד, מתעוררת בעיה, מצד אחד הרי השכיר להם את החדר ואין ביכולתו להכריחם לבדוק חמץ כהלכה; ומאידך, אם יצאו באמצע החג יצטרך לבדוק מיד את חדרם ולבער את החמץ שהשאירו, ואולי לא יהיה לו פנאי לזה באותה השעה. והעצה לכך, שימכור או ישכיר לפני פסח את כל חדרי המלון לגוי, והוא ישמש באותם הימים כמתווך בין הגוי שקנה את המלון לשוכרי החדרים.

ב – משמעות ביטול החמץ

נוסח ביטול חמץ שלפנינו בארמית, מפני שנתחבר בתקופה שרוב פשוטי העם הבינו ארמית, אבל אפשר לאומרו בעברית או בכל שפה אחרת, העיקר שתוכנו יובן. ומי שאמר את הנוסח בארמית ולא הבין את משמעותו הכללית שהיא ביטול החמץ, אלא חשב שזוהי תפילה לקראת הפסח – לא ביטל את חמצו (מ"ב תלד, ט).

שני פירושים נאמרו במשמעות הביטול: לרש"י ורמב"ן, בכוחו של האדם לבטל את החמץ. וזה דין מיוחד בחמץ, מפני שלפי התורה החמץ בפסח אינו נחשב לכלום, שהרי אסור להנות ממנו, וממילא הוא נחשב כעפר הארץ. אלא שלעניין אחד עדיין יש חשיבות לחמץ, שאם הוא נשאר בבית – עוברים עליו באיסורי בל יראה ובל ימצא, אבל אם בעל החמץ ביטל אותו לפני תחילת זמן איסורו, הרי שהסכימה דעתו לדעת התורה, וממילא גם אם ישאר ברשותו חמץ, לא יעבור עליו באיסור.

ובעלי התוספות פירשו, שהביטול מועיל מפני שעל ידו החמץ נעשה הפקר, וכבר דרשו חכמים לא יראה לך חמץ – דווקא שלך אסור לראות אבל של הפקר מותר לראות. וממילא ברור שמי שהפקיר את חמצו שוב אינו עובר עליו בבל יראה ובל ימצא. נמצא שלפירוש הראשון הביטול מכוון כנגד החמץ עצמו, ולפירוש השני הביטול מכוון כלפי האדם שמסלק עצמו מן החמץ.

בנוסח אשכנז מתחשבים בשני הפירושים, ולכן מזכירים גם ביטול וגם הפקר. ובנוסח ספרד מזכירים רק את הביטול שהוא כולל הפקר, שכל המתבטל ממילא מופקר (לעיל הלכה א).

<https://ph.yhb.org.il/04-04-12/>

Pesach Guide, Slifka Center for Jewish Life 5773 Compiled by Rabbi Noah Cheses, Yale University

I. Laws of the preparing for Pesach

Mechirat Chametz (Sale of Chametz)

During the eight days of Pesach, our homes must be cleared of all chametz products and all products that have any chametz content. All such items are to be placed in designated areas and sold for the eight-day period to a non-Jew. During the entire Pesach, the designated cabinets should not be opened, and no items in the designated areas should be used during this period. Many authorities maintain that this method should only be used for mixtures containing some chametz ingredients. In their view, pure chametz such as bread and cookies should be physically destroyed or given permanently to a non-Jew.

Note: Those who sold their Chametz with me, should wait until 9:00 PM before using it after pesach has concluded.

Chametz of Roommates

Jews living with non-Jewish roommates often have shared chametz, and it is sometimes ambiguous which chametz belongs to the Jew. To remove doubt, one should physically hand all of the chametz to the non-Jew prior to Pesach as a gift, stating, "I give this to you as an unconditional gift, and accept no responsibility for storing or guarding it." The non-Jew may then continue to own and use the chametz over Pesach. Once this is done, there is no further need to sell the chametz. If the Jew will be in the room over Pesach, the chametz should be stored in some specifically designated area, to prevent confusion.

Bedikat Chametz

The Torah forbids us not only to eat, but also even to own Chametz on Pesach. We remove any Chametz unknown to us by "nullifying" it through Bittul Chametz, thus making the Chametz ownerless. Our chachamim, however, further mandated a thorough check of the house on the night before Pesach a) in case we have not truly nullified our Chametz in our hearts and b) lest one find and eat Chametz on Pesach. This is not just a perfunctory check of our homes! While the custom of putting out 10 pieces of bread has some basis, finding only those pieces does not fulfill one's obligation. Places to check include drawers, coat pockets, garages and cars. One should try to do the bedikah as soon as possible after nightfall; it is improper to push it off until late at night. The Bedika is done in the dark, using a candle or flashlight to explore everywhere.

One leaving Yale before the night of Bedikat Chametz should do the bedika the night before they leave, without a beracha, but with the "Kol Chamira" declaration: "All Chametz and leavening in my possession which I have not seen and have not destroyed shall be considered nullified and ownerless, as the dust of the earth." They should check

dorm rooms, closets, desks, lockers and vehicles that belong to them for chametz. Lockers where one never stores chametz during the year do not need to be checked. Students should also participate in bedikat and biur chametz in their parents' homes.

https://oujlic.org/shiurim/a_guide_to_pesach_from_rabbi_noah_ches/